

**คติชนวิทยาการเมืองกับพิธีกรรมทางศาสนา:
การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ศาสนา และอำนาจ
ในภาพยนตร์เรื่อง สัปเหร่อ**

กิตติภพ แก้วสุวรรณ¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ศาสนา และอำนาจ ผ่านการนำเสนอพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายในภาพยนตร์เรื่อง สัปเหร่อ โดยใช้กรอบแนวคิดคติชนวิทยาการเมือง (Political Folklore) ร่วมกับทฤษฎีอำนาจเชิงชีวภาพ (Biopower) เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของพิธีกรรมทางศาสนาในการจัดระเบียบทางสังคมและการสร้างความชอบธรรมของรัฐในบริบทสังคมไทย

บทความใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยอาศัยการตีความตัวบทภาพยนตร์ ควบคู่กับการทบทวนเอกสารทางวิชาการด้านคติชนวิทยา มานุษยวิทยา และทฤษฎีอำนาจ เพื่ออธิบายบทบาทของสัปเหร่อ วัด และงานศพในฐานะกลไกที่รัฐและศาสนาใช้ร่วมกันในการควบคุมชีวิตและความตายของประชาชน การวิเคราะห์ครอบคลุมประเด็นการจัดการศพ การแบ่งแยกการตายตามค่านิยมทางศีลธรรม การจัดระเบียบครอบครัวและชุมชน รวมถึงงานศพในฐานะพื้นที่ทางการเมือง

ผลการศึกษาพบว่า พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายในภาพยนตร์ สัปเหร่อ มิได้เป็นเพียงการสะท้อนความเชื่อทางศาสนา หากแต่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชิงอำนาจที่

¹ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ช่วยจัดระเบียบสังคม สร้างค่านิยมทางศีลธรรม และยืนยันความชอบธรรมของรัฐผ่านการกำกับชีวิตและความตาย บทความชี้ให้เห็นว่า พิธีกรรม งานศพ และบทบาทของสัปเหร่อเป็นพื้นที่ที่การเมืองแทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวันอย่างแนบเนียน และสะท้อนพลวัตของอำนาจในสังคมไทยร่วมสมัย

คำสำคัญ: คติชนวิทยาการเมือง, พิธีกรรมความตาย, อำนาจเชิงชีวภาพ, รัฐและศาสนา, ภาพยนตร์สัปเหร่อ

Political Folklore and Religious Rituals:

An Analysis of the Relationship between the State, Religion, and Power in the Film *The Undertaker*

Kittiphop Kaewsuan²

Abstract

This article aims to analyze the relationship between the state, religion, and power through the representation of death rituals in the film *The Undertaker*. Employing the frameworks of Political Folklore and Michel Foucault's concept of biopower, the study examines how

² Master's Degree Student in Political Science, Faculty of Social Sciences, Naresuan University

religious rituals function as mechanisms for social regulation and the legitimization of state authority in Thai society.

Using a qualitative approach, the article is based on textual analysis of the film alongside a review of academic literature in folklore studies, anthropology, and power theory. The analysis focuses on the roles of the undertaker, temples, and funerals as institutional mechanisms through which the state and religion jointly manage life and death. Key issues examined include the moral classification of death, ritual practices surrounding corpse management, the reinforcement of family and community norms, and funerals as political spaces.

The findings reveal that death rituals in *The Undertaker* are not merely expressions of religious belief but operate as subtle instruments of power that regulate social order, reinforce moral values, and legitimize state authority through the governance of life and death. The article highlights funerary practices as everyday political spaces where power is embedded and reproduced, offering insights into the complex entanglement of ritual, religion, and political authority in contemporary Thai society.

Keywords: political folklore, death rituals, biopower, state and religion, The Undertaker

บทนำ

คติชนวิทยาเป็นศาสตร์ที่มุ่งเน้นศึกษาความเชื่อ พิธีกรรม ตลอดจนสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ถูกถ่ายทอดผ่านวิถีชีวิตของกลุ่มชนในสังคม ทั้งในมิติของศาสนาและสังคมวัฒนธรรม การศึกษาคติชนในเชิงการเมือง (Political Folklore) มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับศาสนา อันสะท้อนผ่านพิธีกรรม ความเชื่อ และการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ซึ่งบ่อยครั้งเราจะเห็นว่ารัฐได้เข้ามามีบทบาทกำกับดูแลพิธีกรรมเหล่านี้เพื่อสร้างและรักษาความชอบธรรมทางการเมืองและศีลธรรมของตน

พิธีกรรมทางศาสนาในสังคมไทยเป็นตัวแทนสำคัญที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐ ศาสนา และการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความตาย ซึ่งไม่เพียงแต่มีบทบาททางศาสนาเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบและควบคุมสังคม บทความชิ้นนี้ผู้เขียนมีความสนใจภาพยนตร์เรื่อง “สัปเหร่อ” ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่ได้นำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติและการจัดการพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย ซึ่งบทบาทของสัปเหร่อในฐานะผู้ปฏิบัติการพิธีกรรมทางศาสนา สามารถสะท้อนถึงความซับซ้อนของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนา และการใช้อำนาจทางการเมืองผ่านการจัดการชีวิตและความตาย

บทความนี้มีผู้เขียนเลือกที่จะวิเคราะห์ภาพยนตร์เรื่อง “สัปเหร่อ” โดยใช้ได้กรอบแนวคิดคติชนวิทยาการเมือง โดยเฉพาะในมิติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความตาย และพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งรัฐได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดและควบคุมกระบวนการวิเคราะห์จะใช้ทฤษฎีอำนาจเชิงชีวภาพ (biopower) และแนวคิดทางคติชนวิทยาเพื่อทำความเข้าใจบทบาทของสัปเหร่อในฐานะตัวแทนของโครงสร้างอำนาจทางศาสนาและรัฐ การวิเคราะห์นี้จะช่วยเผยให้เห็นถึงกลไกเชิงอำนาจที่รัฐและศาสนา

ใช้ในการจัดระเบียบสังคมผ่านพิธีกรรมทางศาสนา และความหมายทางการเมืองที่ซ่อนอยู่ในบริบทของพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายในสังคมไทย

อนึ่ง ภาพยนตร์เรื่องสัปเหร่อ (The Undertaker) เป็นภาพยนตร์แนวสยองขวัญ-ตลก กำกับโดยนายอิติ ศรีนวล ที่สามารถสร้างรายได้กว่า 720 ล้านบาท และได้รับความนิยมใจจากรัฐบาลโดยนายเศรษฐา ทวีสิน นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นเหมาะสำหรับภาพยนตร์เพื่อรับชมร่วมกับคณะรัฐมนตรีพร้อมผลักดันเป็นซอฟต์แวร์ อีกทั้งยังได้เข้าฉายใน 9 ประเทศในทวีปเอเชีย ได้แก่ ญี่ปุ่น, สิงคโปร์, ไต้หวัน, มาเลเซีย, เมียนมา, เวียดนาม, ฟิลิปปินส์, อินโดนีเซีย และกัมพูชา ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถสะท้อนความสำเร็จของภาพยนตร์เรื่องสัปเหร่อเป็นอย่างดี นอกจากนี้ภาพยนตร์ยังสามารถสะท้อนบริบทของชุมชนอีสานได้เป็นอย่างดีทั้งในเรื่องของสังคม ครอบครัว อาชีพ ความสัมพันธ์ และสิ่งที่โดดเด่นที่สุดคือพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับงานศพและความตาย ซึ่งเป็นสิ่งที่บทความชิ้นนี้ให้ความสำคัญ

ทั้งนี้เพื่อที่สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นสำคัญดังกล่าวผู้เขียนจะแบ่งการนำเสนอเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. ความสำคัญและเรื่องย่อของภาพยนตร์เรื่องสัปเหร่อ
2. กรอบแนวคิดและทฤษฎี
3. บทวิเคราะห์ภาพยนตร์เรื่องสัปเหร่อ
4. บทสรุป

1. เรื่องย่อของภาพยนตร์เรื่องสัปเหร่อ

ภาพยนตร์เรื่องสัปเหร่อ เป็นการเล่าเรื่องของ “เชียง” ชายหนุ่มที่พึ่งสูญเสียคนรักซึ่งเลิกรากันไปแล้วอย่าง “ใบข้าว” ที่ผูกคอตายระหว่างที่กำลังตั้งครรภ์กับอดีตสามี (คนรักคนถัดมาหลังจากเลิกกับเชียง) ในช่วงเวลาหลังจากที่ใบข้าวตายได้ไม่นาน

นัก “เจ็ด” ลูกชายของ “สัปเหร่อศักดิ์” ที่เพิ่งเรียนจบจากคณะนิติศาสตร์ก็ได้กลับบ้าน เพื่อเตรียมสอบตัวทนาย เมื่อถึงบ้านก็ถูกชี้ชวนโดยพี่ชายของเขา “หมอแฉัด” ให้น้องชายเป็นสัปเหร่อช่วยพ่อที่เริ่มมีอาการป่วย ก่อนจะถูกชวนอีกครั้งจากเพื่อนบ้านในงานบวชของ “ปอง” ลูกชายผู้ใหญ่บ้าน และในงานเดียวกันนั้นเชียงก็ถูกชวนให้ไปรวมพิธีหาวันเผาศพให้กับใบข้าว

ในคืนก่อนวันพิธี เชียงได้มาซ่อมบ้านซึ่งทำมาจากอิฐบล็อกและปูนที่มีโครงสร้างใบข้าวอยู่ข้างใน ที่เขาเคยมาทុบไว้ก่อนหน้านี้ด้วยความเสียใจ ก่อนจะสังเกตเห็นสายสัญญาณที่สัปเหร่อใช้สกดวิญญาณนั้นขาดระหว่างจะปิดรอยแตกให้เสร็จ เมื่อถึงวันถัดมาสัปเหร่อศักดิ์ก็ได้นำทำพิธีเสี่ยงทายโยนไข่เพื่อหาบริเวณตั้งเชิงตะกอนเพื่อเผาศพ แต่ในระหว่างโยนไข่ก็ไม่มีคนในครอบครัวคนใดของใบข้าวโยนไข่แตกเลยก่อนที่จะเชียงจะเป็นคนโยนไข่แตก ซึ่งเหตุการณ์นี้ทำให้เชียงคิดว่าใบข้าวจะต้องมีสิ่งที่ยากสื่อสารกับเขาและต้องการเจอกับใบข้าวอีกครั้ง เชียงจึงถามยายถึงวิธีที่จะได้เจอผีและเขาก็ได้ทำตามแต่สุดท้ายก็ไม่เจอ ก่อนที่ต่อมาจะถามพระปองและโรเบิร์ตที่เป็นคนบ้าแต่ก็ไม่ได้คำตอบ ซึ่งในช่วงเวลาเดียวกันนั้นผีใบข้าวก็ได้ปรากฏตัวให้หลายคนในหมู่บ้านเห็น

ในช่วงเวลาก่อนมีการเผาใบข้าว สัปเหร่อศักดิ์ก็ได้ไปทำพิธีศพหลายงาน โดยมีเจ็ดไปดูด้วย ซึ่งในระหว่างนี้ภาพยนตร์ก็ได้เล่าถึงพิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ เช่น การเคาะโลง การคว่ำหน้าศพที่ตายโหง และการไม่ยื่นดอกไม้จันทน์ให้ผู้ร่วมงาน รวมถึงการซ่อนขวัญ ซึ่งขณะที่ทำหน้าที่เป็นสัปเหร่อนี้เองอาการป่วยของสัปเหร่อศักดิ์ก็เริ่มรุนแรงขึ้น เขาจึงได้เริ่มชักชวนผู้อื่นให้มาทำหน้าที่แทนซึ่งเพื่อนเขาปฏิสัย ก่อนสุดท้ายจะเป็นเจ็ดและเชียงที่ได้ทำต่อ โดยเชียงจะได้รับการตอบแทนเป็นการฝึกการถอดจิตเพื่อเขาจะได้เจอกับใบข้าว

ภายหลังจากนั้น เชียงก็ได้อำนาจการถอดจิตและเริ่มถอดจิตโดยมีข้อจำกัดด้านเวลา ซึ่งหากกลับมาไม่ทันจะติดอยู่ในโลกของวิญญาณ (หนึ่งในสามโลกที่ประกอบด้วย โลกวิญญาณ โลกคนตาย และโลกคนเป็น) แล้วเชียงก็ถอดจิตสำเร็จซึ่งเขาได้หลุดไปโลกของวิญญาณก่อนจะได้เจอและพูดคุยกับไบข้าวในที่สุด อีกทั้งในรอบหลัง ๆ จะได้ไปเที่ยวน้ำตกและร่ำลากัน

ขณะที่สัปเหร่อศักดิ์ป่วยจนไม่สามารถทำหน้าที่ได้ เจิดและเชียงก็ได้เริ่มทำหน้าที่สัปเหร่อแทน พวกเขาได้ทำพิธีศพให้ทั้งผู้ตายที่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม นอกจากนี้ยังได้ทำพิธีศพให้กับสุนัขด้วย ซึ่งการจัดงานศพของญาติก็มีการตกแต่งตามเอกลักษณ์หรือความต้องการของผู้ตายแตกต่างกันไป เช่น งานศพของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศที่จัดในธีมสีชมพู โดยในช่วงเวลานี้ผีไบข้าวก็ได้ปรากฏตัวมากขึ้นจนคนในหมู่บ้านเริ่มกังวลซึ่งได้ทำประชาคมก่อนประกาศเวลาเคอร์ฟิวและมีมติให้มีการเร่งเผาศพไบข้าว

จนเมื่อวันเผาศพไบข้าวมาถึง เจิดก็ได้ทำพิธีศพโดยมีการทำพิธีตัดสายแนนระหว่างผู้ตายกับญาติโดยเชียงก็ได้ร่วมกับญาติด้วย ก่อนที่จะเผาศพที่ตั้งอยู่บนเชิงตะกอน ซึ่งในระหว่างทำพิธีสัปเหร่อศักดิ์พ่อของเขาก็ได้เสียชีวิตลงจากโรคมะเร็ง เจิดได้ทำพิธีศพให้พ่อของเขา ขณะที่เชียงที่อยู่ในอารมณ์เศร้าก็ได้มาก่อกวานเจิดที่งานศพ เพราะไม่มีผู้พาเขาถอดจิตได้อีก ก่อนเหตุการณ์จะสงบลงเมื่อเชียงกลับบ้านและพบกับคนที่รักและสำคัญต่อเขาอย่างยายและ “ปริม” คนรักคนปัจจุบันที่อยู่เคียงข้างเขาตลอดมาซึ่งทำให้เชียงทำใจได้ในที่สุด

2. กรอบแนวคิดและทฤษฎี

2.1 คติชนวิทยาการเมือง

คติชนวิทยา (Folklore) เป็นศาสตร์ที่ศึกษาวิถีชีวิต ความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีของกลุ่มชนในสังคม ซึ่งถ่ายทอดกันมารุ่นต่อรุ่น ไม่ว่าจะผ่านทางภาษา วัฒนธรรม สัญลักษณ์ หรือกิจกรรมทางสังคม โดยเน้นถึงวิธีที่สังคมใช้สื่อเหล่านั้นในการสืบทอดความคิดและค่านิยม คติชนวิทยาในมิติของการเมือง หรือที่เรียกว่า คติชนวิทยาการเมือง (Political Folklore) เน้นศึกษาว่าความเชื่อ พิธีกรรม และเรื่องเล่าพื้นบ้านมีบทบาทในการสร้างและสืบทอดอำนาจทางการเมืองอย่างไร

ในสังคมไทย คติชนวิทยาการเมืองมีบทบาทสำคัญในการกำหนดอำนาจและความชอบธรรมทางการเมืองโดยใช้ศาสนาและพิธีกรรมเป็นเครื่องมือ พิธีกรรมเหล่านี้มักถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองเพื่อสื่อถึงอำนาจและความชอบธรรมของรัฐ ตัวอย่างเช่น พิธีกรรมทางศาสนาเกี่ยวกับความตาย ซึ่งไม่ได้ทำหน้าที่เพียงรักษาความสงบเรียบร้อยทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่กำหนดระเบียบทางสังคมและยืนยันความชอบธรรมของรัฐ

การวิเคราะห์คติชนวิทยาการเมืองจะช่วยให้เราเข้าใจถึงวิธีที่รัฐและศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมกันเพื่อจัดการกับความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนในลักษณะที่ช่วยสร้างความมั่นคงและอำนาจทางการเมือง หากพิจารณาอย่างละเอียดเราจะพบว่าบ่อยครั้งที่รัฐมักจะใช้สัญลักษณ์ทางศาสนาและพิธีกรรมเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความป็นศูนย์กลางของอำนาจและความชอบธรรม ซึ่งสะท้อนถึงการควบคุมทางสังคมที่ลึกซึ้งกว่าแค่การเมืองปกติ โดยการกำหนดการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความตาย เราจะเห็นว่ารัฐสามารถแทรกซึมเข้าไปในชีวิตของประชาชนตั้งแต่เกิดจนตาย

2.2 ทฤษฎีอำนาจเชิงชีวภาพ

อำนาจเชิงชีวภาพ (Biopower) เป็นแนวคิดที่พัฒนาโดย Michel Foucault นักปรัชญาและนักคิดคนสำคัญในศตวรรษที่ 20 โดย Foucault ได้อธิบายว่าอำนาจในยุคสมัยใหม่ไม่ได้เป็นเพียงการใช้กำลังทางกายภาพเพื่อควบคุมประชาชน แต่ยังรวมถึงการควบคุมและจัดการชีวิตประจำวันของคนทั่วไปผ่านกลไกทางสังคมและการเมือง

Biopower มุ่งเน้นไปที่การจัดการชีวิต (biopolitics) ซึ่งรัฐและสถาบันต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทควบคุมทั้งในด้านการเกิด การดำรงชีวิต และการตายของประชาชน การจัดการกับความตาย ผ่านพิธีกรรม เช่น พิธีศพ การเผาศพ และการจัดการกับศพ เป็นส่วนหนึ่งของอำนาจเชิงชีวภาพ เพราะเป็นกระบวนการที่รัฐสามารถใช้ในการกำหนดระเบียบของชีวิตและความตาย

ยิ่งกว่านั้น Foucault ยังชี้ให้เห็นว่ารัฐสมัยใหม่ไม่ได้ใช้แค่กฎหมายหรือกองทัพในการควบคุมประชาชน แต่ยังใช้การควบคุมร่างกายและชีวิต ผ่านการจัดการเรื่องสุขภาพ อาหาร พิธีกรรม และศาสนา ตัวอย่างของ biopower ที่ชัดเจนคือการที่รัฐเข้ามากำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีศพที่เกี่ยวข้องกับการเผาหรือการฝัง ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ถูกควบคุมโดยรัฐในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการศพ สถานที่จัดพิธี การอนุญาต และข้อกำหนดทางศาสนา

ในบริบทของสังคมไทย พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายถือเป็นพื้นที่ที่รัฐมีอำนาจอย่างสูงผ่านการกำกับดูแลของรัฐและศาสนา ตัวอย่างเช่น สัปเหร่อ ผู้ทำหน้าที่เผาศพ เป็นตัวแทนของกลไกการควบคุมของรัฐผ่านพิธีกรรมทางศาสนา เขาไม่ได้เป็นเพียงผู้ปฏิบัติการทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือในการคงไว้ซึ่งระเบียบและอำนาจของรัฐ การกำกับดูแลของรัฐในพิธีกรรมเหล่านี้ทำให้รัฐสามารถควบคุมไม่เพียงแต่ชีวิตของประชาชน แต่ยังรวมถึงการจัดการกับความตายด้วย

3. บทวิเคราะห์ภาพยนตร์เรื่องสัปเหร่อ

เนื้อหาในส่วนนี้จะจะเป็นบทวิเคราะห์และการตีความตัวบทที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องสัปเหร่อโดยใช้กรอบแนวความคิดและทฤษฎีที่ได้นำเสนอไปในข้างต้น เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ทั้งนี้ผู้เขียนได้เป็นประเด็นสำคัญ 4 ประการอันประกอบด้วยสาระสำคัญดังต่อไปนี้

3.1 บทบาทของพิธีกรรมในบริบททางการเมืองและสังคมไทย

ในบริบทของสังคมไทย รัฐ มีบทบาทสำคัญในการกำหนดพิธีกรรมทางศาสนา โดยเฉพาะพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดสถานที่ฝังศพ การเผาศพ หรือการจัดการพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการแทรกแซงของรัฐในพิธีกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่เกี่ยวกับศาสนา แต่ยังเป็นการสร้างกลไกทางสังคมและการเมืองในการจัดระเบียบชีวิตของประชาชน การกำหนดรูปแบบพิธีกรรมที่เคร่งครัดไม่เพียงแต่ช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม แต่ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่รัฐใช้ในการรักษาและสร้างความชอบธรรมให้กับตนเอง

ซึ่งพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความตายในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย จากการขุดค้นทางโบราณคดีในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายต่อเนื่องมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้นพบว่า มีรูปแบบประเพณีการฝังศพอยู่หลายรูปแบบที่คล้ายคลึงกันหลายพื้นที่ โดยในบริเวณแอ่งสกลนคร (อีสานตอนบน) มีประเพณีการฝังศพแบบนอนหงายเหยียดยาวพร้อมกับใส่ของอุทิศร่วมกับศพ และยังพบการนำภาชนะดินเผาที่ทุบแล้วมาปูรองศพหรือปูทับศพก่อนฝังดินกลบ นอกจากนี้ในกรณีที่เป็นศพของเด็กจะมีการบรรจุศพลงในภาชนะดินเผาก่อนนำไปฝัง และในบริเวณลุ่มแม่น้ำมูลตอนบนจนถึงลุ่มแม่น้ำมูลตอนล่าง (อีสานตอนล่าง) นอกจากรูปแบบที่กล่าวไปในข้างต้นยังพบประเพณีการฝังศพครั้งแรกและครั้งที่สองในภาชนะดินเผาพร้อมกับ

ของอุทิศ และในแหล่งโบราณคดีบ้านโนนวัด อำเภอนโนสูง จังหวัดนครราชสีมา พบ ประเพณีการฝังศพแบบ นอนหงายเหยียดยาวหรือนอนตะแคง และยังพบการฝังแบบ ทำนั้งบรรจุในภาชนะดินเผาขนาดใหญ่ที่มีฝาปิดพร้อมกับมีภาชนะดินเผาขนาดเล็กและ เปลือกหอยกาบเป็นของอุทิศโดยเป็นศพของผู้ตายที่เป็นเพศชายหนึ่งศพ ซึ่งรูปแบบ การฝังในลักษณะดังกล่าวถูกสันนิษฐานว่าอาจเป็นศพคนต่างชุมชนหรือตายแบบ ผิดปกติจึงมีรูปแบบการฝังศพที่แตกต่างออกไป ส่วนในบริเวณตอนกลางของแอ่งโคราช หรือทุ่งกุลาร้องไห้ (อีสานตอนกลาง) ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณหลายแห่งและเป็น พื้นที่ที่อยู่กึ่งกลางของกลุ่มวัฒนธรรมที่หลากหลาย วัฒนธรรมของทุ่งกุลาร้องไห้จึงมี ลักษณะของการผสมผสานรูปแบบประเพณีต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยพบประเพณีการฝัง ศพครั้งแรกแบบนอนหงายเหยียดยาวและแบบฝังศพในภาชนะดินเผาที่บรรจุศพเด็ก ทารก เด็ก วัยรุ่น และผู้ใหญ่ และในการฝังศพครั้งที่สองพบแบบเก็บกระดูกมาวาง รวมกันและแบบเก็บมาใส่ภาชนะดินเผา ซึ่งประเพณีการฝังศพในพื้นที่ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายและสมัยประวัติศาสตร์ ตอนต้นได้สะท้อนสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับโลกหลังความตายซึ่งเป็นหน้าที่ ของคนเป็นในการเตรียมสิ่งของเครื่องใช้และประกอบพิธีกรรมเพื่อให้ผู้เสียชีวิตพร้อม สำหรับการใช้ชีวิตในโลกหลังความตายและประเพณีเหล่านี้ก็กลายเป็นระเบียบแบบ แผนของคนในสังคมแต่ละชุมชน (ศุภภัสสร หิรัญเตียรณกุล, ม.ป.ป.) ในส่วนพิธีศพใน ยุคหลังนั้นเมื่อมีผู้เสียชีวิตญาติจะทำการอาบน้ำศพและแต่งตัวให้ศพก่อนจะตราสังและ หลังจากนั้นจึงนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีชกอนิจจาเหมือน กับพิธีบังสุกุลของภาคกลาง ซึ่งระหว่างนี้จะมีการหาไม้มาทำโลงศพโดยมีการทำพิธีเช่นโลงด้วยหัวปลาและเครื่อง เลี้ยงผีอื่น หลังจากทำโลงเสร็จก็จะมีการถาม - ตอบหลายข้ออย่าง โลงนี้เป็นของใคร และตอบว่าเป็นโลงของ (ชื่อผู้ตาย) แล้วนำมิดสับลงที่โลง ก่อนจะนำศพบรรจุในโลง

และนิมนต์พระสงฆ์มาชักอนิจจาอีกครั้ง ซึ่งการเก็บศพไว้ที่บ้านจะไม่นิยมเก็บไว้นาน เนื่องจากการรักษาศพของคนสมัยก่อนยังไม่ดีนักโดยจะเก็บไว้ข้ามหนึ่งคืนส่วนผู้ที่มิ ฐานะทางเศรษฐกิจดีอาจเก็บไว้สามถึงห้าวัน ซึ่งในระหว่างเก็บศพไว้ที่บ้านจะมีการนั่ง เรือนดีตลอดทั้งคืนหลังจากพระสงฆ์สวดมนต์เสร็จ ซึ่งเป็นการที่คนในชุมชนมาอยู่เป็น เพื่อนเจ้าของบ้านโดยการเล่นการละเล่นต่าง ๆ และเจ้าของบ้านมีการทำอาหารไว้ ต้อนรับ ก่อนที่จะนำศพไปที่ป่าช้าเพื่อเผาหรือฝัง หากเผาจะเผาบนกองฟอนและนิมนต์ พระสงฆ์ทำรูปไปชักอนิจจา หากฝังจะฝังโดยมีด้ายขาวโยงจากโลงขึ้นมาให้เลยพื้นดิน โดยจะฝังไว้ประมาณหนึ่งปีก่อนจะขุดขึ้นมาเผา หลังจากการเผาศพเสร็จจะมีการเก็บ กระดูกโดยนิมนต์พระสงฆ์มาชักอนิจจาและใช้ไม้เขี่ยกระดูกให้เป็นรูปคนก่อนหันศีรษะ ไปทางทิศตะวันตกแล้วทำการเซ่นไหว้ และหลังจากนั้นก็หันศีรษะไปทางทิศตะวันออก แล้วเซ่นไหว้อีกครั้งก่อนที่จะนำกระดูกใส่หม้อดินนำไปเผาไว้ที่วัด (ศิลปวัฒนธรรม, 2566) ซึ่งจะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ได้เข้ามามีบทบาทในการทำพิธีศพ และยังมีการเข้ามา ของพิธีศพแบบภาคกลาง อีกทั้งพิธีศพก็มีลักษณะของการช่วยเหลือและการมี ปฏิสัมพันธ์กันของคนในชุมชน

ทั้งนี้ หากมองผ่านวิถีดคิดของคติชนวิทยาการเมือง เราจะเห็นว่าพิธีกรรมความ ตายเหล่านี้สะท้อนถึงโครงสร้างอำนาจในสังคมไทย ซึ่งรัฐและศาสนามีส่วนร่วมกันใน การกำหนดและควบคุมการปฏิบัติต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของประชาชน บทบาทของ สัปเหร่อในภาพยนตร์เรื่อง "สัปเหร่อ" จึงเป็นตัวอย่างที่ดีในการวิเคราะห์ว่ารัฐและ ศาสนาใช้พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อควบคุมอำนาจและรักษาระเบียบทางสังคมอย่างไร

3.2 การจัดระเบียบทางสังคมผ่านพิธีกรรมจัดการศพ

ภาพยนตร์เรื่อง "สัปเหร่อ" ได้สะท้อนถึงความพยายามในการจัดระเบียบ ทางสังคมผ่านพิธีการจัดการศพ ซึ่งหากมองผ่านทฤษฎีอำนาจเชิงชีวภาพ (Biopower)

ของ Michel Foucault ที่มุ่งเน้นไปที่การจัดการชีวิต (biopolitics) โดยรัฐและสถาบันต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทควบคุมทั้งในด้านการเกิด การดำรงชีวิต และการตายของประชาชน ผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นกระบวนการที่รัฐสามารถใช้ในการกำหนดระเบียบของชีวิตและความตาย จะพบว่าในภาพยนตร์นั้นสะท้อนถึงการกำหนดระเบียบทางสังคมผ่านพิธีศพอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่

ประการแรกคือ ความแตกต่างระหว่างพิธีศพของผู้ที่ตายโหงและผู้ตายโดยธรรมชาติ ซึ่งผู้ตายโหงหรือตายผิดธรรมชาติ เช่น ได้รับอุบัติเหตุจนถึงแก่ชีวิต การถูกฆ่า และการฆ่าตัวตาย จะมีพิธีกรรมที่แยกย่อยออกไป อย่างกรณีของงานศพนายสิงห์หรือนายอาทิตย์ที่เสียชีวิตจากอุบัติเหตุ ในพิธีศพของเขาสัปเหร่อศักดิ์ได้คว่ำหน้าพลวก่อนที่จะนำไปเผาในเมรุ และในกรณีของใบข้าวที่เสียชีวิตพร้อมกับลูกในครรภ์จากการฆ่าตัวตายก็ได้มีการนำศพไปบรรจุไว้ในบ้านอกหมูบ้านพร้อมกับสะกดวิญญาณ ก่อนที่สัปเหร่อศักดิ์จะทำพิธีกรรมเสี่ยงทายโยนไข่เพื่อหาจุดตั้งเชิงตะกอน และหลังจากนั้นในวันทำพิธีเผาศพเจดีย์ก็ได้ทำพิธีกรรมตัดสายแนนระหว่างญาติและคนตายก่อนนำศพใบข้าวขึ้นไปเผาบนเชิงตะกอน โดยสองกรณีนี้ต่างแตกต่างจากพิธีศพของผู้ตายโดยธรรมชาติซึ่งมีพิธีกรรมที่ซับซ้อนน้อยกว่าและไม่มีการทำพิธีกรรมเหล่านี้ รวมถึงในด้านสถานที่การทำพิธีการจัดการศพของผู้ที่ตายโดยธรรมชาติก็จัดที่บริเวณบ้านของผู้ตายและบริเวณวัด ซึ่งการมีพิธีกรรมที่แตกต่างกันระหว่างพิธีศพของผู้ที่ตายโหงและผู้ตายโดยธรรมชาติ ได้สะท้อนถึงการจัดระเบียบทางสังคมที่มีค่านิยมในลักษณะไม่สนับสนุนการตายโหงโดยการกำหนดพิธีกรรมให้ซับซ้อนและแตกต่างจากการตายโดยธรรมชาติ

ประการที่สองคือ พิธีกรรมจัดการศพได้สอดแทรกค่านิยมที่สนับสนุนสถาบันครอบครัวและชุมชน อย่างกรณีนายสิงห์ญาติได้มีการเคาะโลงศพเพื่อเรียกดวงวิญญาณให้มารับประทานอาหารที่จัดเตรียมไว้ ซึ่งเจดีย์ได้ถามกับสัปเหร่อศักดิ์ถึงเหตุผลของ

พิธีกรรมนี้ก่อนสัปเหร่อคัดก็จะอธิบายว่าเป็นการสอนผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ให้เรียกคนในครอบครัวมารับประทานอาหารเมื่อตอนยังมีชีวิต เพราะเมื่อเสียชีวิตแล้วไม่สามารถมารับประทานอาหารร่วมกันได้ นอกจากนี้พิธีกรรมศพยังถือเป็นพื้นที่ในการแสดงความรักของญาติและเพื่อนต่อผู้เสียชีวิต อย่างในวันเผาศพของนายสิงห์ก็มีเพื่อนของเขามาขับรถจักรยานยนต์ บิตรถ และยกล้อบริเวณเมรุเพื่อร่วมส่งวิญญาณของผู้เสียชีวิตร่วมกับญาติ และในงานศพของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศญาติและเพื่อนของผู้เสียชีวิตก็ได้ตกแต่งงานศพให้มีสีสันและผู้เข้าร่วมงานศพเองก็ใส่เสื้อสีชมพูแทนสีดำ อีกทั้งยังมีการจัดงานศพให้กับสุนัขซึ่งในสังคมปัจจุบันผู้คนต่างนิยมเลี้ยงและเป็นตั้งสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้ในภาพยนตร์ได้แสดงให้เห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์กันของคนในชุมชนระหว่างการจัดงานศพ โดยในทุกงานศพจะมีคนในชุมชนไปอยู่ที่บ้านของญาติผู้เสียชีวิตทั้งการกินข้าวและการเล่นในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งก็คือการรื่นเริงดี ซึ่งการมีชุดคำอธิบายเกี่ยวกับพิธีกรรมดังกล่าวและการเป็นพื้นที่ในการแสดงความรักของญาติและเพื่อนต่อผู้เสียชีวิตรวมไปถึงการปฏิสัมพันธ์กันของคนในชุมชนในการรื่นเริงดีนั้น ได้สะท้อนถึงการจัดระเบียบทางสังคมที่มีค่านิยมในลักษณะการสนับสนุนสถาบันครอบครัวและชุมชน

ประการที่สามคือ ความเชื่อในโลกหลังความตายมีผลต่อการจัดระเบียบทางสังคม โดยในภาพยนตร์ได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อว่ามีโลกหลังความตายอยู่และผลของการกระทำในขณะที่มีชีวิตมีผลต่อเนื่องไปจนถึงโลกหลังความตายตามแบบของศาสนาพุทธ ซึ่งมุมมองต่อความตายในลักษณะนี้ส่งผลให้คนมีการปฏิบัติตนที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นทางทรัพย์สินและร่างกาย รวมถึงมีการแบ่งปันต่อผู้อื่นที่ถือว่าเป็นการทำความดี ซึ่งผลของความเชื่อของประชาชนก็ส่งผลต่อการปกครองประชาชนของรัฐ

3.3 สัปเหร่อและวัดในฐานะเครื่องมือของรัฐ

ภาพยนตร์ได้สะท้อนถึงบทบาทของสัปเหร่อและวัดในการจัดการศพที่สื่อถึงอำนาจและความชอบธรรมของรัฐ ซึ่งหากมองผ่านแนวคิดคติชนวิทยาการเมือง (Political Floklore) ที่กล่าวถึงการกำหนดอำนาจและความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐโดยใช้ศาสนาและพิธีกรรมเป็นเครื่องมือในการนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองเพื่อสื่อถึงอำนาจและความชอบธรรมของรัฐ รวมไปถึงการกำหนดระเบียบทางสังคมและเสริมสร้างความเป็นศูนย์กลางอำนาจของรัฐ จะพบว่าในภาพยนตร์มีข้อสังเกตอยู่ 2 ประการ ได้แก่

ประการแรกคือ บทบาทของวัดในฐานะเครื่องมือของรัฐในการแสดงถึงอำนาจและความชอบธรรม ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงการกำหนดโดยรัฐจะพบว่าในมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2528 ได้กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดเก็บ ผัง หรือเผาศพนอกสุสานและฌาปนสถานสาธารณะหรือเอกชน หรือเก็บศพในสถานพยาบาลตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาล หรือเคหะสถานเป็นการชั่วคราววันแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากเจ้าพนักงานท้องถิ่น ซึ่งมุมหนึ่งมีจุดประสงค์ในด้านสาธารณสุข แต่ในอีกมุมหนึ่งหากพิจารณาถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมของเมรุที่ตั้งอยู่ในบริเวณวัดจะพบว่ามียุคสมัยคล้ายคลึงกันทั่วทั้งประเทศ โดยที่มาของสถาปัตยกรรมเมรุในรูปแบบนี้เริ่มต้นขึ้นโดยชัดเจนที่สุดเมื่อตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้โปรดเกล้าให้สร้างเมรุถาวรจากปูนขึ้นเพื่อใช้สำหรับพระราชทานเพลิงพระศพเจ้านายและข้าราชการบริพารชั้นผู้ใหญ่ ก่อนที่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จะโปรดเกล้าให้สร้างเมรุปูนถาวรขึ้นอีกแห่งหนึ่งที่วัดเทพศิรินทราวาสเพื่อใช้สำหรับปลงศพผู้คนได้ทุกชั้นบรรดาศักดิ์รวมถึงประชาชนทั่วไป และภายหลังจากนั้น ในช่วง พ.ศ. 2500 ได้เริ่มมีเมรุ

เผาศพแพร่กระจายไปตามอยู่ตามวัดสำคัญในกรุงเทพมหานคร ก่อนจะเริ่มแพร่หลายไปทั่วทั้งประเทศ (The MATTER, 2560) เมื่อพิจารณาตั้งนี้แล้ว เปรูจึงเป็นเสมือนเครื่องมืออย่างหนึ่งในการเผยแพร่สถาปัตยกรรมจากส่วนกลางและแสดงถึงความเป็นศูนย์กลางอำนาจของรัฐ

ประการที่สองคือ บทบาทของสัปเหร่อในฐานะเครื่องมือของรัฐในการแสดงถึงอำนาจและความชอบธรรม โดยรัฐได้เข้ามากำหนดบทบาทของสัปเหร่อตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งขณะนั้นเรียกว่านายป่าช้าหรือขุนกะเวรารากซึ่งเป็นผู้จัดการศพและพิธีศพทั้งศพที่มีญาติและไม่มีญาติ ซึ่งเป็นการจัดการศพภายใต้กฎหมายและการควบคุมโดยรัฐซึ่งก็คือกฎเสนาบดีกระทรวงนครบาลว่าด้วยป่าช้าแลนายป่าช้า พ.ศ. 2460 และอยู่ภายใต้อำนาจของกระทรวงนครบาล สัปเหร่อจึงกลายเป็นเครื่องมือของรัฐในการช่วยจัดการซากศพและส่งผลให้รัฐผูกขาดอำนาจในการบงการร่างกายและซากศพของราษฎรในเวลาต่อมา (เสมียนนารี, 2566) ซึ่งในภาพยนตร์เรื่องสัปเหร่อได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของสัปเหร่อในการจัดการศพและพิธีศพ โดยทุกคนในชุมชนที่ญาติเสียชีวิตไม่ว่าจะเป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลามต่างเข้ามาติดต่อสัปเหร่อศักดิ์หรือเจดให้ไปจัดการศพและทำพิธีศพให้ สัปเหร่อศักดิ์จึงเป็นผู้ที่ผูกขาดอำนาจในการจัดการศพและเป็นเครื่องมือของรัฐในการจัดระเบียบทางสังคมและเป็นภาพสะท้อนถึงอำนาจของรัฐที่เข้ามาควบคุมชีวิตรวมถึงควบคุมความตายและจัดการกับร่างกายและซากศพของประชาชน

3.4 งานศพในฐานะพื้นที่ทางการเมือง

นอกจากสัปเหร่อ วัด และพิธีกรรมศพรวมถึงความเชื่อและคำสอนจะสามารถสะท้อนการจัดระเบียบทางสังคมและการยืนยันความชอบธรรมของรัฐแล้วนั้น งานศพยังสามารถสะท้อนถึงการเป็นพื้นที่ทางการเมืองอีกด้วย โดยงานศพแทบทุกงาน

ศพในภาพยนตร์เรื่องสัปเหร่อจะมีพวงหรีดจากหลายบุคคลทั้งญาติ บุคคลรู้จัก และผู้มีอำนาจทางการเมือง เช่น ผู้มีอำนาจทางการเมือง ซึ่งการมอบพวงหรีดให้กับผู้เสียชีวิตนั้นนอกจากจะเป็นการแสดงความรักแล้ว แต่ในอีกมุมหนึ่งคือการประชาสัมพันธ์ตัวเองของผู้มอบโดยเฉพาะผู้ต้องการที่จะสมัครลงรับเลือกตั้งในตำแหน่งทางการเมือง โดยผลการศึกษาของพระทวี หอมเกตุ, พิศาล มุกตารัศมี และวรลัญญ์ วัฒนเดชไพศาล (2567) ที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพวงหรีดที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมไทยพบว่า พวงหรีดในปัจจุบันนั้นไม่ได้ถูกมอบโดยเฉพาะการแสดงความรักต่อผู้เสียชีวิต แต่ยังถูกมอบเพื่อแสดงถึงอำนาจและสถานะ (Power and Status) รวมถึงการประชาสัมพันธ์ที่สื่อถึงผู้มอบโดยตั้งไว้ในจุดที่ผู้คนที่มีร่วมงานสังเกตเห็นได้โดยง่าย นอกจากนี้ยังพบว่าในภาพยนตร์เรื่องสัปเหร่อจะมีตำรวจหนึ่งคนเป็นผู้อ่านประวัติของผู้เสียชีวิตซึ่งในแง่หนึ่งอาจเป็นตำรวจที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนในหมู่บ้านหรือตำบล แต่ในอีกแง่หนึ่งยังเป็นตัวแทนของรัฐที่แสดงถึงอำนาจของรัฐ และในอีกแง่หนึ่งก็เป็นการประชาสัมพันธ์ตนเองในทางอำนาจและสถานะแบบที่ได้กล่าวไป งานศพในฐานะพื้นที่ทางการเมืองจึงเป็นบทบาทของพวงหรีดและบทบาทของผู้ร่วมงานศพที่ใช้งานศพในการประชาสัมพันธ์ถึงอำนาจและสถานะรวมถึงการสร้างความเคารพยำเกรง และการเป็นพื้นที่ทางการเมืองจึงอาจกล่าวได้ว่างานศพก็เป็นพื้นที่หนึ่งในการสนับสนุนระบอบการเมืองการปกครองของรัฐ

4. บทสรุป

จากการศึกษาภาพยนตร์เรื่องสัปเหร่อในมุมของพิธีกรรมจัดการศพ พบว่าภาพยนตร์สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความหมายทางการเมืองหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการยืนยันอำนาจของรัฐและการจัดระเบียบทางสังคม โดยเมื่อนำภาพยนตร์มา

พิจารณาตามแนวคิดและทฤษฎีพบว่าตามทฤษฎีอำนาจเชิงชีวภาพ (Biopower) พิธีศพมีค่านิยมที่ไม่สนับสนุนการตายผิดธรรมชาติหรือการตายโหง ซึ่งมีการกำหนดพิธีศพให้ผู้ที่ตายโหงมีพิธีกรรมที่แตกต่างและซับซ้อนกว่าผู้ที่ตายโดยธรรมชาติ และมีค่านิยมที่สนับสนุนสถาบันครอบครัวและชุมชน อย่างพิธีกรรมการเคาะโลงศพเรียกวิญญาณ ผู้เสียชีวิตให้มารับประทานอาหารที่สวดแทรกคำสอนที่ควรเรียกกันมารับประทานอาหารตอนที่ยังมีชีวิต การทำงานศพเป็นพื้นที่แสดงความรักของญาติและเพื่อนของผู้เสียชีวิต และเป็นพื้นที่ในการมีปฏิสัมพันธ์กันของคนในชุมชนในพิธีงานเรือนดิน นอกจากนี้การมีความเชื่อที่เชื่อว่ามีโลกหลังความตายที่ผลของการกระทำเมื่อตอนมีชีวิตส่งผลต่อโลกหลังความตายได้ส่งผลต่อการปฏิบัติตัวและการใช้ชีวิตของผู้คน ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นการจัดระเบียบทางสังคมทางหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการปกครองของรัฐ และตามแนวคิดคติชนวิทยาการเมือง (Political Folklore) ที่วัดเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแพร่วัฒนธรรมจากส่วนกลาง และสัปเหร่อที่อยู่ในทางประวัติศาสตร์ถูกแต่งตั้งโดยรัฐและใช้อำนาจรัฐที่ส่งผลให้รัฐมีอำนาจบงการร่างกายของประชาชน และสุดท้ายงานศพในฐานะพื้นที่ทางการเมืองที่พวงหรีดนอกจากจะเป็นการแสดงความอาลัยต่อผู้เสียชีวิตแล้วยังเป็นพื้นที่ในการแสดงถึงอำนาจและสถานะ (Power and Status) ของผู้ที่มาร่วม รวมถึงการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างคะแนนเสียงในกรณีผู้ที่ลงสมัครรับเลือกตั้งในตำแหน่งทางการเมือง

อนึ่ง การศึกษาในครั้งนี้อาจไม่สามารถสะท้อนถึงความหมายทางการเมืองที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องสัปเหร่อได้ทั้งหมด ด้วยข้อจำกัดด้านแนวคิดและทฤษฎีที่เลือกใช้รวมถึงมุมมองของผู้เขียนที่อาจพิจารณาได้ไม่ถ้วนทั่ว ซึ่งหากมีผู้ใดต้องการที่จะศึกษาเพิ่มเติมหรือศึกษาต่อผู้เขียนมองว่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งและยังเป็นการขยายพรมแดนของการศึกษาให้มีมิติที่หลากหลายยิ่งขึ้น

66 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 2 ฉบับที่ 2

บรรณานุกรม

- กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม. (2566). *พิธีศพของชาวอีสานในอดีต วิธีรักษาศพ-เก็บกระดูก เขาทำกันอย่างไร*. ศิลปวัฒนธรรม : ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2567. จาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_52004#google_vignette
- พระที หอมเกตุ, พิศาล มุกดาร์ศรี และวรลัญจน์ วัฒนเดชไพศาล. (2567). พวงหรีดงานศพ: บทสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมไทย. *วารสารมหาจุฬารัตนธรรม*. 11(9): 23
- ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ. (2560). *เมรุเผาศพ ได้แบบมาจากพระเมรุของเจ้านาย*. The MATTER : ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 14 ตุลาคม 2567. จาก <https://thematter.co/thinkers/about-crematory/37965>
- ศุภกัศสร หิรัญเตียรณกุล. (ม.ป.ป.). *ทุ่งกุลาร้องไห้: จุดบรรจบของโลกหลังความตาย*. กรมศิลปากร กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ : ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2567. จาก <https://www.finearts.go.th/promotion/view/19055>
- เสมียนนารี. (2566). *ขุนกะเขวราภ-นายป๋าข้า ที่รัฐบาลแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ผู้ดูแลจัดการศพ*. ศิลปวัฒนธรรม : ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 14 ตุลาคม 2567. จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_94556